

לב להבין

הבנה ועיון במקרא על סדר פרשת השבוע

לב הדברים – ביאורי מקראות

עבר על ב' מלאכות חייב ב' חטאות, או דנימא דללאו יצאת - לומר שאין חייבים עליה מיתה אלא בלאו. וצריך להבין כיצד ראו זה במשמעות הכתוב.

והנה לכו"ע הבערה הייתה אחת המלאכות שנעשו במשכן, ובעיקרה הייתה כלולה במלאכות שבת. רק שנחלקו מה משמעות הדבר שחזרה ונשנתה כעוד אופן של הבערה שלא שימשה במשכן, אם בא הכתוב לפסול את הראשונות, או להוסיף עליהם - כאשר יבואר.

מ"ד ללאו יצאת סבר שאחר שהוסיף הכתוב והזהיר על הבערה בכל מושבותיהם, בכך בא לומר שלא נלמד איסורה ממה שנעשתה במשכן, אלא נאמרה כלאו חדש לגמרי, אשר אינו כלול במה שנאמר לפני כן - 'כל העושה בו מלאכה יומת', אלא אסורה רק בלאו.

אבל מ"ד דלחלק יצאת סבר שאיסורה הראשון - שנלמד ממלאכת המשכן - עדיין במקומו עומד, ולא בא הכתוב אלא לגלות וללמדנו - שהרי היה מקום לומר שכיוון שכל עבודת המשכן תכלית אחת הייתה לה - לבנות את המשכן, כאשר כל מלאכה הייתה כעוד פרט בעשייתו, ועל כן הו"א שדין הוא שגם כל המלאכות שנלמדו ממנו כולם יהיו כפרטים של איסור אחד, ואם עשה כמה מהן בהעלם אחד - לא עבר אלא על שם איסור אחד. ועל כן באה הבערה ללמד - מכך שנאסרה גם הבערה שאינה משמשת כלל לצורך מלאכת המשכן, ובכל זאת קבעה לה התורה שם מלאכה לעצמה - מכאן ראייה לכל המלאכות שנלמדו ממעשה המשכן, שכל אחת מהן קובעת איסור מיוחד לעצמה.

ששית ימים תעשה מלאכה וכיום השביעי יהיה לכם קדש שבת שבתון ליי כל העשה בו מלאכה יומת: לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת: (לה, ב-ג)

יש להבין את פשוטו של מקרא זה - מה ראה צורך לחזור ולהזהיר בייחוד שלא להבעיר אש ביום השבת. עוד יש להבחין בלשון שאמר 'לא תבערו אש בכל מושבותיכם', ויש להבין משמעותה של תוספת זו.

על פי המבואר מסדר הדברים, צוואת השבת כאן באה כהקדמה לציווי מלאכת המשכן, ובא להזהירם שתיעשה המלאכה רק ששת הימים ולא ביום השבת. והנה בני ישראל במדבר לא חסרו דבר וסיפק להם ה' כל צרכיהם, כמו שנאמר "שְׁמַלְתָּהּ לֹא בָלְתָה מֵעֲלִיָּהּ וְרִגְלָהּ לֹא בָצָקָה זֶה אֲרָכָעִים שָׁנָה". ואם כן - לא נזקקו לצורך עצמן לדבר מה מכל מלאכות המשכן, ועל כן לא הוצרך להזהירם שלא לעשות מלאכה במקומות מושבותיהם. כל זאת להוציא את מלאכת ההבערה, שעדיין היו נזקקין לה לצורך עצמם - מפני שהיו מבשלין ואופין את המן, כמו שנאמר בקרא: 'את אשר אפו אפו ואשר בשלו בשלו'. ועל זה הוצרך לעמוד ולהזהירם - לא תבערו אש בכל מושבותיכם, דהיינו מלבד שנאסר כל מה שהיה חלק ממלאכת המשכן, נאסרה גם ההבערה בכל מושבות בני ישראל.

והנה אחר שכל מלאכות האסורות בשבת נלמדו מהמלאכות שנעשו במשכן, ממה שיצאת הבערה וקבעה שם לעצמה - נחלקו בחז"ל אם לחלק יצאת - דהיינו שבאה ללמד שחייבים על כל מלאכה בפני עצמה, ואם

וְכָל אִישׁ אֲשֶׁר נִמְצָא אֹתוֹ תִּכְלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי
וְיָשָׁם וְעִזִּים וְעֹרֹת אֵילָם מֵאֲדָמִים וְעֹרֹת תְּחָשִׁים הֵבִיאוּ:
כָּל מְרִים תְּרוּמַת כֶּסֶף וְנִחֲשֶׁת הֵבִיאוּ אֶת תְּרוּמַת יְיָ
וְכָל אֲשֶׁר נִמְצָא אֹתוֹ עֲצֵי שִׁטִּים לְכָל מְלָאכַת הָעֲבֹדָה
הֵבִיאוּ: (לה, כג-כד)

יש להבין שינוי הלשון גבי מיני הצמר ועצי השיטים
שנאמר בהם 'וכל איש אשר נמצא איתו'.

והביאור בזה הוא מפני שדברים אלו דורשים הכנה
מוקדמת, ולא היה שייך לתקנם בימים המועטים שנועדו
לתרומת המשכן, ויכול היה להביאם רק מי איש אשר
נמצא איתו זה מכבר מדברים אלו, כשהם מוכנים
ומתוקנים למלאכת בית השם.



וַיְהִי בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִיָּה בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ הַהוּא
הַמִּשְׁכָּן: (כו, יז)

על פי העולה מפרשיות הקמת המשכן שבספר ויקרא,
נוכרח לומר שפרשה זו נאמרה בר"ח ניסן אחר סדר
שבעת ימי המילואים, והתורה בעצם דילגה על כל סדר

הקרכת קרבנות אהרון ובניו, עד לחומש ויקרא. והנה
כל הרואה כן יתמה, מה ראתה התורה לעשות כן
ולהשמיט את כל סדר הקמת המשכן, עד לפרשת שמיני.

ודבר זה יבואר לפי מש"כ הרמב"ן בפתיחתו לספר
שמות: "והנה הגלות איננו נשלם עד יום שובם אל
מקומם ואל מעלת אבותם ישובו. וכשיצאו ממצרים אף
על פי שיצאו מבית עבדים עדיין יחשבו גולים כי היו
בארץ לא להם נבוכים במדבר, וכשבאו אל הר סיני ועשו
המשכן ושב הקדוש ברוך הוא והשרה שכנינו ביניהם -
אז שבו אל מעלות אבותם שהיה סוד אלוה עלי אהליהם
והם הם המרכבה ואז נחשבו גאולים, ולכן נשלם הספר
הזה בהשלימו ענין המשכן ובהיות כבוד ה' מלא אותו
תמיד".

ולפי זה יובן היטב: אין מתפקידו של ספר הגאולה
לעסוק בדיני ובפרטי הקרבנות, כי זהו עניינו של חומש
ויקרא, וכל מה שהתורה מפרטת על הקמת המשכן הוא
רק במה שהיה נצרך כדי לזכות להשראת השכינה
בישראל, שזה היה תכלית והשלמת הגאולה.
וע"ע להלן מש"נ בזה בהרחבה בס"ד.

לב לדעת – ענין בפרשה

'כִּי עֲנֵן יְיָ עַל הַמִּשְׁכָּן... לְעֵינֵי כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּכָל מַסְעֵיהֶם' – מוֹצִיאוֹת מִצְרַיִם וְעַד גְּאוּלַּת עוֹלָמִים

-הדרך לספר הגאולה-

המתבונן בפסוקים החותמים את ספר שמות לא יוכל להתעלם מהכפילות שבאה בדברים: "וּבְהֶעָלֹת הָעֲנָן מֵעַל הַמִּשְׁכָּן
יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּכָל מַסְעֵיהֶם, וְאִם לֹא יֵעָלֶה הָעֲנָן וְלֹא יִסְעוּ עַד יוֹם הָעָלָתוֹ, כִּי עֲנָן יְיָ עַל הַמִּשְׁכָּן יוֹמָם וְאִשׁ תִּהְיֶה לְלִילָה
בּוֹ לְעֵינֵי כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּכָל מַסְעֵיהֶם". ולכאורה משמעות הכתוב סותרת את עצמה, האם סיבת מסעי בני ישראל היא
לפי היעלות הענן, או להיפך – הימצאות ומסעות הענן הוא כליווי מן שמיא לבני ישראל בכל מסעיהם.

והנה פסוקים אלו באו כחתימה לפרשיות המשכן וכליו, אשר בהם כבר תמחו רבים לפשר מה ששינה הכתוב מדרכו
והאריך עד מאוד במעשה המשכן; לא מיבעיא שחזר עניינו ונשנה בתורה ללא כל דבר שנתחדש בו, אף כל פרט ופרט
שהיה בו, מציווי, נדבתו, עשייתו וסדר הקמתו - הכול חזר ונשנה כמה פעמים בכתוב.

והמעייין ימצא ששאלה זו בעצם חובקת ומקיפה את כל חומש שמות – עד כדי שניתן לכנותו – 'ספר הכפילות' – באשר
כל ענייניו כולם באו ב' פעמים בכתוב – החל מפקידת בני ישראל, דרך יציאת מצרים, קריעת הים ונתינת המן, ואפילו
מתן תורה נכתב ב' פעמים בתורה. דבר זה אומר חקריני – מהו עניינו ומה פשרו.

וכאשר נעמוד מן הספר, ונתבונן כמה שלמדנו בו, נמצא עוד דבר פלא שחוזר על עצמו פעם אחר פעם. בעוד כספר בראשית שקדם לו, לעולם אין אנו מוצאים מי שהמרה מפורשות את פי בוראו, ואדרכא - גם החוטאים הגדולים ביותר, כמו קין ולבן, פרעה ואלים, בהיגלות עליהם דבר השם, מיד נסוגו אחור ועשו מצוותו.

ספר שמות, לעומתו, שונה בתכלית בעניין זה. כבר בתחילת הספר אנו רואים למשה רבינו, אבי הנביאים, שהיה מסרהב לכאורה, ללכת בדבר השם. מיד לאחר מכן אנו מוצאים כנגדו, להבדיל, את פרעה מלך מצרים שעומד ומתריס "מי יי אשר אשמע בקלו לשלח את ישראל, לא ידעתי את יי וגם את ישראל לא אשלח". בני ישראל גם הם לקח להם זמן לתת אמון בשליחותם של משה ואהרן לגאלם. וחז"ל גם מגלים לנו שאכן - חלק מהעם כלל לא זכה לצאת ממצרים. מתוך אותם אלו שזכו להימנות על צבאות השם, מצינו בהם שהמרו לפני הקב"ה על ים סוף ובמדבר, וגם לאחר מכן, בנתינת המן, מיאנו לשמוע בקול חוקותיו ותורתיו, עד לחטא שעלה על כולנה - חטא העגל, לאחר מתן התורה מסיני. וכאן יש לשאול - כיצד קרה הדבר, הרי לכאורה בני העולם שלאחר ספר בראשית - אמורים היו להיות בדרגה גבוהה יותר, ולקבל את דבר השם ללא עוררין. וביותר יקשה - האמנם ייתכן לומר שבני העם הנבחר היו, חלילה, ברמה פחותה מהחוטאים הגדולים ביותר של ספר בראשית.



דומה שהתשובה לכל שאלותינו תימצא בפסוק הראשון הפותח את הספר, אשר יש בו בכדי להציב לנו ציונים ולהגדיר את עניינו ומהותו - "וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרָיִם אֶת יַעֲקֹב אִישׁ וּבֵיתוֹ כָּאֵל". בניגוד לספר בראשית שפותח עם מעשי הקב"ה בבריאה, ספר שמות פותח דווקא עם מקומם של בני ישראל בעולם. יש בכך בכדי ללמדנו את עיקר חידושו של זה הספר - מעתה הכתוב מייחס משמעות רבה יותר לחלקם של בני ישראל במהלכי הבריאה.

ספר בראשית מוגדר כספר הבריאה וההתחלה, כאשר בו הופיע הקב"ה כבורא ומחדש העולם, ותכליתו הוא שיגיעו ברואי העולם להכרה זו. כל החוטאים בספר בראשית נכשלו בנקודה זו והועמדו על מקומם כאשר הוכח להם שיש מנהיג ושולט לבירה. אבל בספר שמות כבר עולה העולם בדרגת גילוי כבוד ה' עליו - אם עד עתה הופיע הקב"ה כבורא העולם, מעתה הוא מתגלה כמלך העולם. וכתוצאה מכך - מתחייב שיקבלו בני העולם את מלכותו בלבב שלם.

נמצא שמכאן ואילך - אין התכלית רק שיכירו בכוחו ויעשו רצונו - אלא צריך שיעשו זאת מתוך נאמנות והכרה במלכותו. פרעה של ספר בראשית הוכה בנגעים גדולים ונאלץ לשלח את שרי. אבל בספר שמות אין המטרה רק להכריח את פרעה לעשות כדבר השם, שהרי יכול היה במכה אחת להכריעו, כמו שנאמר לו על ידי משה "כִּי עָתָה שְׁלַחְתִּי אֶת יָדִי וְאֶף אוֹתָהּ וְאֶת עַמָּהּ בְּדָבָר וְתִפְחַד מִן הָאָרֶץ", אבל התכלית הייתה שיכיר בתפארת כוח מלכותו, ועל כן אדרבא - חיזק ה' את ליבו כדי שיעמוד בכל אלו - עד אשר ייווכח לדעת כי אין כה' אלוהינו בכל הארץ, כאשר נאמר לו "וְאֵלֶּם בְּעֹבֹר זֹאת הֶעֱמַדְתִּיהָ בְּעֹבֹר הָרֶאֱתָה אֶת כְּחֹי וְלִמְעַן סֵפֶר שְׁמֵי כָּל הָאָרֶץ".

ואם לעוברי רצונו כך, לעושי רצונו - על אחת כמה וכמה. הוי אומר - מעתה אין רק המטרה שישמעו ישראל בקולו ויעשו מצוותו - אלא צריך שיקבלו על עצמם את עול מלכותו בכל לבבם ובכל מאודם. ומאידך - כל עוד שהכרה זו עדיין לא נטועה בליבם, והאמון במלך ומנהיג העולמים עודנו לא איתן דיו, הדבר צפּ ומגיע לידי ביטוי על פני השטח. לאורך כל הדרך אנו מוצאים את הבקיעים בחומת הנאמנות הגמורה לה' ולדברו, עד לשיא שהיה במשבר הגדול - חטא העגל - עת סרו מן הדרך אשר הראו ביציאת מצרים.

מצב זה - יכול היה לגרום שיאבדו בני ישראל את זכותם להמשיך ולהיות בני עם השם. אבל משה רבינו, הרועה הנאמן, חזה כבר מתחילה את העלול להתרחש - וביקש להקדים רפואה למכה. זוהי הסיבה שסרב ללכת לבדו לגאול את ישראל - עד אשר אהרן אחיו יישלח עימו בשליחות זו. בכך בעצם ביקש משה רבינו לבסס עוד מהלך של גאולה, שהרי הוא עצמו - מייצג את ההנהגה המגיעה מאת ה', ולעומתו אהרן הכהן - מכיב את מעשי בני ישראל לפני אביהם שבשמים. הקב"ה ביקש תחילה לגאול את בני ישראל במהלך שמימי שיהיה כל-כולו רק מתנה והטבה משמים - אבל משה פעל

וביקש שהגאולה תגיע גם בזכות מעשיהם של ישראל. ומעתה - גם אם הנאמנות לא תמיד תהיה שלימה ומוחלטת - עדיין לא יגרום החטא להפרת הברית לגמרי, שהרי במידה מסויימת אפשר להחשיבם כבעלי הטוב ההוא.

בכל ספר שמות מצינו לאותו ענין מופלא - מחד הקב"ה הוא זה שמייטיב עימם ובא לגאלם - ומאידך ניתן גם המקום והזכות לבני ישראל כביכול לפעול בכוחות עצמם שהם יהיו ראויים לגאולה זו. בניגוד למה שהיה עד עתה - שקיבלו הכול משמים, כאן היו צריכים להיות שותפים בכל פרט ופרט. וכל זה נעשה היה למען מטרה זו - שלא יאבדו את זכות קיומם בעת חטאם לפניו.

כבר מתחילת הדרך - עצם פקידתם לא הייתה מכח ברית האבות לבדה, אלא החלה בעבור שזעקו ושמו מבטחם אליו. וגם בהמשך, כאשר נגאלו בפועל - נדרשו לדם הפסח ודם המילה, שיהיה להם לזכות להינצל. כאשר באו לים סוף - נדרשו להיכנס לתוכו ולמסור את נפשם, וכשקיבלו את המן - היה צריכים לשוט וללקטו ולקיים מצות התלויות בו. שלא לדבר על קבלת התורה שהיו צריכים לקדש עצמם ולקבל אותה עליהם בנאמנות גמורה, ובהמשך - בציווי המשכן שנדרש כל איש לתרום נדבת ליבו.

ואם כן נבין שזהו הטעם וזוהי הסיבה שכל דבר בספר הגאולה חזר ונכפל - פעם אחת כאיתערוטא מן שמיא לישראל, ופעם השנית - כאיתערוטא מצד בני ישראל לאביהם וגואלן, כמו שהמדקדק יראה בכל פרט ופרט בספר זה - פעם אחת נאמר שה' הוציאן ממצרים - 'וַיְהִי בְּעֶצְם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצִיא יְיָ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל צִבְאָתָם' - ובפעם אחרת נאמר שיצאו בני ישראל - 'וַיְהִי בְּעֶצְם הַיּוֹם הַזֶּה יֵצְאוּ כָּל צִבְאוֹת יְיָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם', פעם אחת נאמר שה' הוא זה שהעבירן בים, ולאחר מכן נכתב שהם אלו שהלכו בו. וכן הלאה בכל דבר ודבר - עד לשיאו של זה הספר - מעשה המשכן, אשר כל פרט ופרט שבו, חזר ונשנה מסיבה זו - פעם אחת משמים ממעל, וכנגדו - מן הארץ מתחת.



חדשים מקרוב באו לא ידעו ולא יבינו - מדוע ספר הגאולה אינו נחתם לאחר מעמד הר סיני, עת נתקיימה בהם מטרת הגאולה 'תַּעֲבֹדוּן אֶת הָאֱלֹהִים עַל הָהָר הַזֶּה', ומה עניינו להמשיך ולתאר את נדבת והקמת המשכן.

אבל האמת היא שרק בבניית המשכן והשראת השכינה בתוכו - התממשה הגאולה המובטחת. שהרי מלכתחילה כל מטרת שיעבוד המצרים היה כדי למנוע מישראל להפוך ל'עם', וזוהי גם הייתה כל תכלית גאולתם - 'ולקחתי אתכם לי לעם', ועל כן גאולה זו לא הושלמה כדבעי - עד עת היות כבוד ה' שוכן בקרבם תמיד.

בחודש הראשון באחד לחודש הוקם המשכן - ובכך הגיעה הגאולה לתכליתה. אותם בני ישראל הבאים מצרימה איש וביתו - לאחר ארבע מאות שנות גירות, עבדות ועינוי, זכו לשוב ולהגיע למעלה עליונה זו - שיתגלה עליהם כבודו של מלך העולמים, בתוככי משכן הבנוי מנדבת ליבם ומעשי אצבעותיהם.

עתה כבר נודעת חביבותם לכל באי עולם - אחר שנתרצה לשוב ולהשכין שכינתו בינותם, ומעתה גם הם נאמנים אליו והולכים אחריו בארץ לא זרועה: 'וּבְהַעֲלוֹת הָעֵנָן מֵעַל הַמִּשְׁכָּן יֵסְעוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּכָל מַסְעֵיהֶם, וְאִם לֹא יֵעָלֶה הָעֵנָן וְלֹא יֵסְעוּ עַד יוֹם הָעֵלָתוֹ'. ומיני אז ועד עתה - עודנו הולך לפניהם לכל אורך מסעם - להאיר דרכם וליישר נתיבותם - כדי להיטיב אחריתם בזה ובבא: 'כִּי עֲנֵן יִי עַל הַמִּשְׁכָּן יוֹמָם וְאֵשׁ תִּהְיֶה לַיְלָה בּוֹ לְעֵינֵי כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּכָל מַסְעֵיהֶם'.

אותם עצי שיטים שהעמידו אז בני ישראל מנדבת ליבם - לא בטל סברם ולא אבד סיכויים, אלא עדיין הם עומדים וממתנים לאותו היום שישוב הקב"ה שנית להשרות שכינתו בקרבם עם-גאוליו, כאשר הובטחנו ביד יחזקאל נביאו: "וְכִרְתִּי לָהֶם בְּרִית שְׁלוֹם בְּרִית עוֹלָם יִהְיֶה אוֹתָם וְנִתְּתִים וְהִרְבֵּיתִי אוֹתָם וְנִתְּתִי אֶת מִקְדָּשִׁי בְּתוֹכָם לְעוֹלָם; וְהָיָה מִשְׁכְּנִי עֲלֵיהֶם וְהִיטֵייתִי לָהֶם לְאֱלֹהִים וְהִמָּה יִהְיוּ לִי לְעָם; וְיָדְעוּ הַגּוֹיִם כִּי אֲנִי יְיָ מִקְדָּשׁ אֶת יִשְׂרָאֵל בְּהִיּוֹת מִקְדָּשִׁי בְּתוֹכָם לְעוֹלָם".

להערות והארות ולקבלת הגיליון ניתן לשלוח הודעה לכתובת: levleovin@gmail.com.